

LUNDS UNIVERSITET

Cirkularitet som ekomodernism

- En tematisk analys av Sveriges politiska vision om en cirkulär ekonomi

Embla Hölttä

Kandidatuppsats i humanekologi

HEKK03 HT 2023

Handledare: Andreas Roos

Humanekologiska avdelningen, Lunds universitet

ABSTRACT

Circular economy has lately gained popularity as a way of dealing with environmental issues. It is a widely defined term and primarily used by companies and states that wish to keep expanding economically while protecting the environment. Through a thematic analysis of the investigation of a circular economy from the Swedish state, the thesis examines which environmental discourses can be read out in it. The aim is to provide a clear understanding of the assumptions that Sweden's national plan for creating a circular economy is built upon, and thus how the relation between human culture and nature is portrayed. The theories ecological modernisation and degrowth are used to analyze the material from the government's official investigations. The analysis indicates that ecological modernisation prevails as a discourse in the political strategies for tackling environmental issues. On the other hand, the signs of degrowth theories are very few. On the contrary, the ideas formulated within degrowth seem to be a contrast to the ideas that form the basis of Sweden's strategy for a circular economy.

Keywords: Ecological modernisation, degrowth, circular economy, decoupling, rebound effect, green capitalism.

Innehållsförteckning

Inledning	4
Syfte och frågeställningar	4
Relevans för humanekologi	4
Bakgrund	5
Cirkulär ekonomi	5
Cradle to cradle	6
Ellen MacArthur Foundation	6
Teoretiska perspektiv	6
Ekologisk modernisering	6
Nerväxt	8
Tidigare forskning	12
Bristande konsensus	12
Kina - ett exempel	12
Svag och stark cirkularitet	12
Cirkulär ekonomi och tillväxt	13
Metodologi	14
Vetenskapsfilosofisk position	14
Tematisk analys	15
Operationalisering	16
Reflexivitet	17
Material	18
Avgränsning	18
Analys	19
Grön kapitalism	19
Frikoppling	23
Stark ekologisk modernisering	25
Svag ekologisk modernisering	26
Pollution prevention pays	28
Bakslags-effekten	30
Slutsats	32
Förslag på fortsatt forskning	33
Källförteckning	33

Inledning

Cirkulär ekonomi är en term som blivit alltmer populär de senaste åren och används ofta för att marknadsföra och påvisa miljövänlighet i verksamheter. Mitt ämnesval grundar sig i ett intresse för och nyfikenhet på definitionerna av termens innebörd och hur den används i olika sammanhang, samt hur cirkulär ekonomi kan förstås utifrån ett humanekologiskt perspektiv. Det humanekologiska sättet att se på världen och särskilt miljöfrågor har enligt mig potential att belysa området cirkulär ekonomi ur ett relevant och nytt ljus. Detta genom perspektiv och kritik som vanligtvis inte kommer fram, i till exempel den allmänna politiska debatten om miljön. Cirkulär ekonomi beskrivs ofta som en lösning på den breda skara av miljöproblem som uppmärksammas i modern tid, allt från kemikalier och giftigt avfall till uppvärmningen av atmosfären. Det handlar om lösningar som resurseffektivisering, återvinning, ny teknik och hållbar tillväxt. Samtidigt som konceptet förespråkas och, som vi ska se längre fram, på flera håll nyttjas, väcker det även kritik och skapar debatt kring dess egentliga effektivitet och andemening.

Syfte och frågeställningar

Uppsatsens mål är att belysa vilka antaganden och perspektiv som Statens offentliga utredningar (SOU) bygger sin plan för Sveriges cirkulära ekonomi på. Syftet är således att belysa vilka antaganden som ligger till grund för utredningens användning av termen, samt även att förstå vad syftet med cirkulär ekonomi beskrivs vara. För detta används två följande frågeställningar:

På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?

Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen "Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi" förstås ur ett nerväxt-perspektiv?

Relevans för humanekologi

Mitt ämne och mina forskningsfrågor anser jag är relevanta för humanekologi som forskningsfält på grund av uppsatsens ansats att förstå den cirkulära ekonomins påverkan på naturen samt hur den relaterar till mänsklig kultur i form av organisering av samhället,

ekonomi, meningsskapande och natursyn. I ljuset av detta är min förhoppning att kunna bidra med kunskap och problemformuleringar som är av relevans för både den samtida och framtida debatten om sambandet mellan mänsklig kultur och natur.

Bakgrund

Cirkulär ekonomi

I en vetenskaplig artikel presenterar Sillanpää och Ncibi (2019.n/a) den cirkulära ekonomins grundidéer och betydelse. Författarna beskriver cirkulär ekonomi (CE) som ett framväxande koncept som kommer att användas globalt för att hantera utmanande problem som populationstillväxt, kraftigt reducerade råa fossila material och klimatförändringar. Enligt författarna uppkom CE som ett pålitligt ekonomiskt alternativ till de problem som skapats av den linjära ekonomin (LE). Benämningen av begreppet anses vara relativt nytt medan fenomenet beskrivs som ett naturligt och instinktivt fenomen i tider då människor och mänskliga samhällen levde “i full synergi med naturen” (min översättning) (Sillanpää & Ncibi 2019.n/a). Konceptet är en produkt av miljöekonomins inriktning på välfärdsekonomi och teorier om ekonomisk tillväxt med inslag av idéer om hållbar utveckling under 1960-talet, menar Sillanpää och Ncibi. Författarna kallar CE för ett holistiskt och multidimensionellt koncept, vars definition skiljer sig åt beroende på vem som beskriver termen. Implementering argumenteras därför bli väldigt svårt, särskilt på internationell nivå utifrån alla olika intentioner och med varierande motiv, menar Sillanpää och Ncibi. Det är motiv som de menar till och med kan stå i konflikt med varandra (ibid).

I beskrivningarna av CE framkommer konceptet främst som ett alternativ till en traditionell linjär ekonomi, en del av hållbar utveckling samt som ett sätt att reducera eller eliminera avfall (Sillanpää & Ncibi 2019.n/a). Korhonen, Honkasalo och Seppälä menar att CE är ett system som begränsar genomströmningen till “en nivå som tolereras av naturen och använder ekosystem-cykler i ekonomiska cykler genom att respektera deras naturliga reproduktionsnivåer” (min översättning) (Korhonen et al. 2018 se Sillanpää & Ncibi 2019.n/a). Sillanpää och Ncibi menar att konceptet ofta framhålls som “en konceptuell ram för hållbar utveckling” (min översättning) (Sillanpää & Ncibi 2019.n/a) med betoning på ekonomi och mer specifikt, hur ekonomisk tillväxt ska kunna fortsätta genereras medan miljön skyddas.

Cradle to cradle

En av konceptets grundpremiser står att finnas i begreppet "cradle to cradle" (Sherratt 2013.n/a). Termen avser en produktionsprocess som imiterar naturens cykel där alla produkter återvinns eller returneras till jorden och slutligen ger liv åt en annan produkt, jorden eller djur, eller blir till bränsle, skriver Sherratt. För detta ändamål krävs att produkterna i omlopp är giftfria och biologiskt nedbrytbara, menar han, och tekniska komponenter ska även stanna inom slutna tekniska cykler och i detta ge näring åt industrin. Enligt Sherratt kan cradle to cradle betraktas som fullt motsvarande till 'äka hållbarhet' (min översättning) då alla produkter blir hållbara och ingenting blir till avfall som inte kan återanvändas (Sherratt 2013.n/a).

Ellen MacArthur Foundation

En annan inflytelserik aktör inom fältet är Ellen MacArthur Foundation. Stiftelsen beskriver sig som en välgörenhetsorganisation, dedikerad till att skapa en CE (Ellen MacArthur Foundation *a*, u.å.). Det är en ekonomi som stiftelsen menar är designad för att eliminera avfall och föroreningar, där material och produkter cirkulerar (med högsta värde) så att naturen kan återbildas (Ellen MacArthur Foundation *b*, u.å.). Ekonomin menas vara till fördel för människor, företag och "den naturliga världen" (min översättning) (Ellen MacArthur Foundation *a*, u.å.). Vidare beskrivs CE som ett system där material aldrig blir till avfall, i vilket miljöskadlig aktivitet stoppas genom frikoppling mellan ekonomisk aktivitet och konsumtion av ändliga resurser (Ellen MacArthur Foundation *b*, u.å.). Ellen MacArthur Foundation får ekonomiskt stöd av flera privata aktörer och finansieras av organisationer som Google, Renault, Philips och Black Rock (Influence Watch 2023).

Teoretiska perspektiv

Ekologisk modernisering

Ekologisk modernisering (EM) har till största del spritt sig i de mest industrialiserade länderna, vilka anser Carter är de länder som skryter mest om sitt miljöskydd (Carter 2018:231-232). Kärnan i EM är att miljöproblem erkänns som strukturella inom det kapitalistiska samhället, menar Carter. Däremot finns ingen strävan efter att förändra marknadsekonomin eller den liberala-demokratiska statsformen, då kapitalismen blott anses kunna transformeras till en mer miljövänlig version. Om rådande ekonomiska, sociala och

politiska institutioner anpassas till miljön är tanken att ekonomisk tillväxt och miljöskydd ska förenas, om än i en grönare industrialisering. Tanken om en transformation av industrialiseringens karaktär är enligt Carter starkt närvarande, med produktionsprocessen som främsta fokus. Vidare är dematerialisering ett tydligt inslag i EM, vilket handlar om att minska resursåtgången i produktionen av varor. Därefter antas frikoppling mellan ekonomisk tillväxt och resursanvändning kunna uppstå, skriver Carter. Målet är att faktorer som förhöjd levnadsstandard och inkomster inte ska sammanfalla med miljöförstöring. Enligt Carter är inriktningen på att göra kapitalismen grönare vad som karaktäriserar EM. Han tar upp principen om *pollution prevention pays*, som Hajer menar (Hajer 1995 se Carter 2018) vilar på tanken om att företag kan tjäna på att skydda miljön. Ekologiskt tänkande måste därav ingå i produktionsprocessen.

Vetenskap och teknologi ges en central roll i beslutsfattandet inom EM, enligt Carter (Carter 2018:232). Processerna kring design, produktion, användning och slutgiltigt omhändertagande ska göras miljövänliga med hjälp av koncept som integrerad produktdesign (ibid:233). Marknadens roll är även vital när ekologiska idéer och principer ska spridas mellan producenter, finansiella institut och konsumenter, menar Carter. Det viktigaste är här att miljöförstörelsens pris internaliseras i produkt-eller servicepriset. Dessutom får staten en förändrad roll inom ramen för EM. Den antar formen av en flexibel, decentraliserad stat som ägnar sig åt att "styra" marknaden i en effektiv, miljövänlig riktning. Staten formulerar alltså övergripande mål men lämnar det vardagliga utövandet till andra aktörer. Carter menar att ett verksamt förhållande mellan stat, industri, forskare och återhållsamma miljöaktivistgrupper utgör kärnan i EM. Enligt Carter är även inriktningen på företagssektorn utmärkande för konceptet som använder ett språkbruk som fokuserar på vinst, vilket gör att industrin kan övertygas för att ta miljöskydd på större allvar (ibid:234).

Carter menar att det finns både starka och svaga versioner av EM (Carter 2018:234). En stark, 'reflexiv' version av EM kännetecknas av en bredare bild av miljöproblemen med demokratisering och internationella dimensioner i åtanke. I en svag version, benämnd av Carter som en tekno-företagsform, exkluderas hänsyn till utvecklings- och demokratiska processer där fokus ligger på tekniska lösningar genom samarbete mellan ekonomiska, politiska och vetenskapliga eliter. Carter menar att medan tekniker som "livscykelanalys" (min översättning) har stor potential och tar hänsyn till miljöaspekter i produktionsprocesserna, så utesluts samtidigt dimensioner av jämlikhet och social rättvisa,

som är en del av den bredare diskursen om hållbar utveckling (ibid:235). Utelämnandet av detta perspektiv kallar Carter för den ekologiska moderniseringens akilleshäla. Vidare anser han att EM förblir förvånansvärt tyst i debatten om problemen mellan Nord och Syd. Ett scenario där Nord använder ren teknik och produkter och förskjuter miljöproblemen till utvecklingsländer, är enligt Carter inte svårt att föreställa sig. Han framför frågan ifall EM kanske till och med kräver ett obalanserat maktförhållande mellan rika och fattiga länder. Konceptet kritiserats för att vara 'eurocentriskt' men identifieras på senare år i flera växande ekonomier, särskilt i Kina (ibid).

Carter invänder mot argument om frikoppling mellan ekonomisk tillväxt och miljödegradering med att effektivitet visat öka nivåerna av produktion och konsumtion (ibid:236). Eftersom principen *pollution prevention pays* råder förringas betydelsen av konsumtionens övergripande nivå inom EM. Miljövinster från miljövänliga, tekniska lösningar riskerar att undermineras av en ökad ekonomisk tillväxt som leder till ökad konsumtion, menar Carter. Grön konsumtion är en central del av EM, något som enligt Carter är lätt att fördöma.

En svaghet med EM menar Carter är att många företag anser att kostnaderna för en grön omställning överträffar fördelarna, speciellt om övergången för stunden medför minskad konkurrenskraft (ibid:240-41). Här betonar Carter styrkan i att sektorer går ihop sektorsvis och samarbetar finansiellt och delar på teknologisk expertis. Den cirkulära ekonomins koncept anser Carter särskilt passar in på sektornivå. Carter efterlyser statliga strategier för att anta EM-strategier som riktar in sig på särskilt förorenande sektorer, utifrån relevanta handelsförbund och uppmuntrande till frivillig självreglering i industrin (ibid).

Nerväxt

Kallis beskrivning av nerväxt lyder: "Nerväxt är en spirande forskningsagenda. Ambitionen är inte bara att förstå världen, utan att förändra den" (min översättning) (Kallis 2018:7).

Nerväxt föddes ur en kritik av ekonomiskt resonemang och tillväxtens gränser och kostnader (ibid:8). Kallis skriver att den franska ekonomen och antropologen, Serge Latouche, har varit den mest inflytelserika akademikern på området (ibid:4). Latouches version av nerväxt är influerad av Marcel Mauss och Marshall Sahlins dokumentation av värdet av alternativa, icke-västerländska sätt att organisera livet (ibid:8). Dagens marknadsekonomi är enligt Latouche ett modernt, politiskt och socialt konstruerat koncept. Ivan Illich bidrog till

nerväxt-området med sina tankar om oberoende och gemytlighet (ibid:6). Enligt Illich kan småskaliga system styras av människor utan inblandning av experter. Han menade att stora system delar upp samhället mellan experter och arbetare, och att experter erhåller makt genom utnyttjande av människor. Ett komplext teknologiskt system kan aldrig, enligt Illich, bli demokratiskt eller jämlikt (Illich 1973, 1974 se Kallis 2018).

Kallis skriver att målet inom nerväxt är att decentralisera ekonomin som en enhet av analys och som fokus för politisk handling (Kallis 2018:8). Vidare betonar han att termen nerväxt inte räknas till ekonomins område. Kallis menar att en ekonomi varken kan eller bör växa, samt att 'lämna ekonomin' (min översättning) innebär att fly den nuvarande ekonomin för att mobilisera andra former av kunskap och representationer av verkligheten (ibid:8). Detta för att röra oss ifrån det som ekonomer klassar som 'ekonomi'. Därav formuleras i nerväxt inte endast ekonomiska alternativ utan även sociala, politiska och personliga möjligheter för transformation, skriver Kallis (ibid:9).

Kallis menar att BNP inte kommer att mätas i ett nerväxt-samhälle (Kallis 2018:11). Skulle det trots allt mätas vore dess summa däremot mindre eftersom marknaden krymper, naturen och arbete avkommodifieras, människor arbetar mindre och utnyttjar varandra och naturen mycket mindre. Kallis är noga med att betona att nerväxt inte är synonymt med negativ tillväxt, något som kallas recession eller depression i ekonomiska termer (Kallis 2018:9). Snarare åsyftas med nerväxt en kurs mot en ekonomi som minskar genomströmningen samtidigt som välfärd och välbefinnande ökar. Tanken är att ett minskat genomflöde automatiskt resulterar i minskad produktion. BNP är starkt sammankopplat med miljöförstöring, förklarar han vidare och menar vidare att social transformation i riktning mot ett jämlikt och ekologiskt hållbart samhälle så gott som uteslutande kommer att leda till en minskning av BNP. I denna diskussion uttrycker Kallis vad han kallar "den ekonomiska diskursens gränser" (min översättning) (Kallis 2018:10) då han menar att nerväxt representeras av någonting större än enbart kvantitativa förändringar i fördefinierade parametrar. För Latouche är nerväxt en process av skapandet av självständiga, sällskapliga samhällen utan en uppdelning av människor i experter och utbildade. Le Guin (1982 se Kallis 2018) beskriver nerväxt som en öppning till att föreställa sig en framtid utan 'en envägs- framtid bestående av enbart tillväxt' (min översättning) (Le Guin 1982 se Kallis 2018). Kallis skriver att ekonomin i ett nerväxt-samhälle inte är ett mål i sig, utan tjänar ett syfte för ett överordnat mål, nämligen tillfredsställelsen av våra biologiska behov och vår

strävan efter mening (Kallis:118). För detta ändamål behöver ekonomin decentraliseras och bli en del av den sociala och politiska sfären, skriver Kallis (ibid).

Vidare menar Kallis att nerväxt inte står att finna någonstans idag, inte heller grön tillväxt eller hållbar utveckling (Kallis 2018:113). Grön tillväxt uppstår enligt Kallis när ekonomin växer samtidigt som genomströmningen minskar (ibid:9). Begreppet speglar idén om att BNP fortsätter växa medan koldioxidutsläpp, materiella flöden, biodiversitet och ekologiskt fotavtryck minskar (ibid:103). Kallis skiljer mellan 'absolut frikoppling' och 'relativ frikoppling'. Relativ frikoppling innebär att trycket på miljön växer, men i en långsammare takt än BNP. Absolut frikoppling uppstår då i ett scenario där resursintensiteten reducerats under en ihållande period. Den relativa kostnaden för en vara sjunker när effektiviteten ökar, vilket leder till ökad produktion. Denna 'bakslags-effekt' (min översättning) är en del av strukturen i en teknologi-baserad tillväxt under kapitalismen, tar Kallis upp (Foster et al. 2010 se Kallis 2018). Vidare menar Kallis att substitut i form av mindre resursintensiva produkter i slutändan leder till en tillväxt i resursanvändning (Kallis 2018:104). Detta på grund av att ytterligare tillväxt kräver tillväxt i resursanvändning. Under kapitalism är ökad produktivitet stora källor till tillväxt, vilket betyder att en förbättring i produktivitet inte är samma sak som en minskning i resursanvändning, skriver Kallis (ibid:105). När produktivitet eller effektivitet ökar, sjunker den relativa kostnaden av en resurs vilket leder till ökad användning och produktion av den (Polimeni et al. 2008 se Kallis 2018).

När ökad tillväxt inte längre är ett mål, går överskottet till att bevara maskiner och infrastruktur (Kallis 2018:123). Bibehållande, åter-arrangering och återvinning av material som redan extraherats och finns i föråldrade produkter görs om till nya gemytliga verktyg, skriver Kallis (ibid:124). Medan återvinning kan minska mängden fast avfall, betonar Kallis att även återvinning kräver energi (ibid:28). Med hänvisning till lagen om entropi kan en ekonomi enligt Kallis aldrig bli hundra procent cirkulär (ibid). Kapp (1970 se Kallis 2018) menar att föroreningar uppstår som ett resultat av genomgripande kost-förskjutningar i affärsverksamheter, snarare än en ekonomisk externalitet. Dessa förskjutningar är något som Martinez-Alier (2003 se Kallis 2018) ser som orsak till antalet ökade ekologiska fördelningskonflikter.

Kallis skriver att marknadsvärdet koloniserar alla andra värden under kapitalismen, och Hornborg (2017 se Kallis 2018) menar att pengar är något som möjliggör inköp av mänsklig

tid och ekologiskt arbete genom en abstrakt likvärdighet mellan ojämförbara kvaliteter. Kallis anser att pengar, till skillnad från andra fysiska saker, ger sken av att sakna gränser (Kallis 2018:57). Denna fantasi förstärks ytterligare av den kapitalistiska kretsen, där pengar föder mer pengar, menar Kallis (ibid).

Enligt Kallis fyller pengar funktionen av utbyte mellan varor med samma värde (Kallis 2018:57). Profit kan inte skapas utan arbete som kapitalister approprierar från arbete eller naturen och Kallis menar att pengar döljer denna relation av exploatering. Inom nävnt ses tillväxt som en acceleration i produktion av varor och tjänster som uppstod under 1900-talet (ibid:61). Kallis menar att utan tillgång till fossila bränslen kan ett land inte uppnå oavbruten tillväxt (ibid:63). Dessutom anser han att tillväxt döljer själva källan till dess egen uppkomst genom kapitalackumulation av stater eller kapitalister som approprierar naturen och exploaterar andras arbetskraft (ibid:73). Kallis syn på förnybar energi är att den eventuellt kan frikoppla energianvändning och ekonomisk tillväxt (ibid:74). Dock beror detta på hur hög EROI den förnyelsebara energin har för att kunna bibehålla tillväxt, menar han (ibid:81). Genom mänskligt och icke-mänskligt arbete, skapar ekonomiska processer överskott långt över vad som är nödvändigt för grundläggande behov, anser Kallis ytterligare (ibid:83). Han ser tillväxt som en materiell process i "tillväxt-paradigmet" - den rådande idén om tillväxt något naturligt, nödvändigt och eftersträvansvärt (Kallis 2018:85). Tillväxtparadigmet är enligt Kallis dock onaturligt, eftersom det inte längre är socialt eller ekologiskt önskvärt utan endast tjänar syftet att underlätta för kapitalismen. Ingen art växer för evigt och tillväxt uppstod från början endast i vissa delar av världen, ett faktum som enligt Kallis talar emot idén om tillväxt som ett naturligt fenomen (ibid:86). Hittills har en ökad global materialanvändning gått hand i hand med ökad BNP, och Kallis menar att den ekonomiska processen är fundamentalt kopplat till processen av material-transformation (ibid:97).

Att just dessa teorier valdes motiveras med att de båda berör frågor om det kapitalistiska systemet, och även beskriver systemets problematiska delar. Ett sådant perspektiv blir relevant och hjälpsamt när konceptet CE under ett kapitalistiskt system ska diskuteras och analyseras. Det medför infallsvinklar som hjälper till att förstå den kontext som konceptet framställs i.

Tidigare forskning

Bristande konsensus

Kirchherr et al. (2017.n/a) har i en studie behandlat bristen på enhetliga definitioner kring CE. De efterlyser större samstämmighet kring begreppets innebörd och anser att konceptet främst betraktas som en företagsmodell. Geissdoerfer et al. (2017 se Kirchherr et al. 2017) menar att definitionen av CE som görs av Ellen MacArthur Foundation är den mest framstående. Genom tematisk kategorisering av definitioner av CE som upprepats mest i litteraturen sedan 2012, framkom 'ekonomisk blomstring' som den mest använda beskrivningen av konceptet, nämligen 46% (Kirchherr et al. 2017.n/a). Kirchherr et al. skriver bland annat att de skilda definitionerna utgör "en allvarlig utmaning för forskare som jobbar med detta ämne" (min översättning) (Kirchherr et al. 2017.n/a). Att CE dessutom blivit en trend, anses kunna vara en orsak till den svaga enigheten i beskrivningen av den, något författaren menar i slutändan kan bidra till konceptets kollaps (ibid).

Kina - ett exempel

I Kina har konceptet använts sedan 1973 och Europeiska Unionen inkorporerar det i sin hållbarhetspolitik (Skene 2022:2,3). Modellen förblir dock ifrågasatt för dess teoretiska och praktiska genomförbarhet (Korhonen et.al 2018; Skene 2018; Millar et.al 2019 se Skene 2022). Enligt Skene skiljer sig även tolkningarna och appliceringen vitt mellan länder i öst och väst (Skene 2022:2). Något som ger upphov till förvirring kring hur global hållbarhet ska kunna uppnås. Oklarheter kring ifall en CE ska upprättas globalt eller i små, lokala cirklar, råder också (Prendeville et al., 2017; Real et al., 2020 se Skene 2022). Enligt Skene är det tydligt att EU främst ser CE som ett ekonomiskt verktyg (Skene 2022:8). En väsentlig skillnad mellan Kina och EU:s process är att staten i Kina fick en ledande roll medan den privata sektorn inom EU är främsta aktör för utvecklingen av en CE, driven av profit, menar Skene (ibid).

Svag och stark cirkularitet

Johansson och Henriksson (2020.n/a) har jämfört två olika koncept av cirkularitet: CE och eko-kretslopp. Dessa idéer benämner författarna som dominerande i den svenska politikens kontext under 1990- samt 2010-talet. På senare år har cirkularitet blivit ett allt mer populärt begrepp menar de, vilket ofta presenteras som en potentiell lösning på de mångfacetterade

miljöproblemen av industriella aktörer och konsultbyråer. Jämte det ökade vetenskapliga intresset för en CE har en kritisk debatt tagit form parallellt, menar författarna. Dessa diskussioner har fokus på att blottlägga antaganden och de många ideologier, språk, politik, strukturer och nätverk som utgör delar i formuleringarna av den cirkulära ekonomin. Johansson och Henrikssons analys pekar på att eko-kretslopp som begrepp representerar en stark cirkularitet medan CE står för en svag version av cirkularitet (ibid).

I eko-kretsloppet betonas vikten av att resurser används inom ett slutet system, med så lite inflöde och utflöde som möjligt (Johansson & Henriksson 2020.n/a). Stabiliserad konsumtion i lokala flöden utgör grunden, där staten tar det största ansvaret i övergången och medborgarna ansvarar för att återföra sina produkter så att cirkularitet uppnås. Cirkularitet inom ett eko-kretslopp innebär även en mer rättvis och hållbar distribution av resurser mellan länder och generationer.

I kontrast kan CE enligt författarna generellt förstås som en svag cirkulär modell, där sekundära resurser behandlas som ett komplement till de primära resurserna från "jordskorpan" (Johansson & Henriksson 2020.n/a). Återanvändning och återvinning av material ses endast som ett komplement till ett växande resursuttag av råmaterial, skriver de. I den svaga cirkulära modellen hamnar ansvaret för återvinning på individer och entreprenörer medan staten endast skapar incitament och underlättar för marknaden genom att ta bort handelshinder. Modellens primära mål är enligt författarna en mer hållbar ekonomisk tillväxt, vilket främst genererar lokala fördelar såsom ökad konkurrenskraft, ökade exportmöjligheter, innovation och jobb. Enligt Johansson och Henriksson gestaltas den svaga cirkulära ekonomin i vanliga konceptualiseringar av den cirkulära modellen. En svag version tar inte heller hänsyn till socialt ansvar och förstärker i de flesta fall rådande maktstrukturer, menar författarna (ibid).

Cirkulär ekonomi och tillväxt

Professor Tommy Wiedmann (2023.n/a) är kritisk till hur CE framställs som lösning på miljöproblemen. Han menar att 150 års försök till att effektivisera resursanvändning har misslyckats och ofta lett till en ökad konsumtion (Australian circular economy hub 2023). Detta fenomen går under namnet Jeavons paradox (Bauwens 2021 se Wiedmann 2023) och innebär att pengar som sparas på utlåning eller uthyrning tenderar att spenderas på andra, potentiellt miljöskadliga aktiviteter (Hofman 2019 se Wiedmann 2023). Dessutom visar

dataanalyser av 28 länder att ekonomisk tillväxt resulterat i resursutvinning fyra gånger större än vad CE kunnat reducera (Bianchi och Cordella 2023 se Wiedmann 2013). Wiedmann (2023.n/a) menar att CE besitter en upplösande potential, men endast inom ett transformativt ekonomiskt system. Han betonar att även vid ett jämviktsläge, så kommer ett visst uttag av icke-förnybara resurser alltid att behövas, såsom fossila bränslen och biomassa. Det visar sig inte minst i en ökad resursanvändning av mineraler och andra material som behövs för förnyelsebar energi, menar Wiedmann. Därav menar Wiedmann att ett totalt substitut för linjära produkter inte bara är otroligt, utan en principiell omöjlighet. Att förespråka en CE ser Wiedmann inte som meningslöst, men att göra det inom en tillväxt-driven ekonomi menar han är dömt att misslyckas (ibid).

Metodologi

Vetenskapsfilosofisk position

Jag tror inte att det är möjligt att uppnå en objektiv bild av verkligheten, men att vi kan försöka förstå oss på den utifrån flera möjliga perspektiv. Detta går ihop med den ontologi och epistemologi inom vetenskapsfilosofiska positionen kritiska realism. Ontologi syftar på hur vi betraktar verkligheten, och därav vad vi antar om vårt forskningsföremål (Ingemann 2016:14,15). Epistemologi handlar om hur kunskap produceras (Buch-Hansen & Nielsen 2023:351). Utmärkande för kritisk realism är dess uppdelning av verkligheten i domäner, indelningen av vetenskapen i två dimensioner samt benämningarna emergens, stratifiering, agent-struktur-modellen och underarbetning (ibid:349). Kritisk realism är en pluralistisk vetenskapsfilosofi vilket betyder att den erkänner att det finns olika sätt att veta saker (ibid:352). Dess epistemologi är relativistisk, vilket innebär att kunskap alltid ses som bristfällig och aldrig åtskild dess sociala och historiska källor (ibid:351). Det är i detta som Buch-Hansen och Nielsen anser att upplösningen av motsatserna av relativism och realism sker, inom konceptet av 'dömande rationalitet'. Närmare innebär detta att det går att argumentera rationellt för att välja vissa teorier och påståenden bland flera olika. Den kritiska realismens 'holy trinity' anses bestå av just dess epistemologiska realism, ontologiska relativism och dömande rationalitet. I kritisk realism behandlas verkligheten som ett öppet system. Till exempel ses den observerade korrelationen mellan tillväxt och utsläpp av kritisk realism *inte* som en oföränderlig regelbundenhet eller universell lag (ibid:353).

Enligt Buch-Hansen och Nielsen (2023:358) är nerväxt det politiska projekt, av de tre framstående som behandlar klimatkrisen, som flest kritiska realister tenderar att stötta. Detta för att den kritiska realismen behandlar verkligheten som så central. Kritisk realism och nerväxt ska dock inte ses som ömsesidiga i praktiken eftersom ramverket för nerväxt sträcker sig utanför vetenskapsfilosofin, betonar författarna. Alla försök att fästa ett visst politiskt eller vetenskapligt innehåll till kritisk realism, går därmed utanför dess sfär (ibid:353).

Mot denna bakgrund vill jag göra tydligt att kritisk realism i denna uppsats endast kommer att användas som en vetenskapsteoretisk utgångspunkt som guidar formen för arbetet. Jag kommer inte att använda kritisk realism som stöd i argument varken för eller emot koncepten som behandlas i uppsatsen.

Tematisk analys

Denna kandidatuppsats ämnar att utföra en tematisk analys för att identifiera vilka miljödiskurser som kan utläsas i Sveriges offentliga utredningar om cirkulär ekonomi.

Braun och Clarke (2006:78) beskriver tematisk analys som grundläggande för all kvalitativ forskning och menar att den i sig bör ses som en egen metod. Analysmetoden är inte kopplad till något särskilt teoretiskt ramverk, vilket gör att den passar mitt kritiska realistiska ramverk. Braun och Clarke menar att denna analysmetod erbjuder en detaljerad och komplex bild av data. De nämner kritisk realism som en passande teori till analysmetoden, kallad en 'kontextualistisk' metod mellan essentialism och konstruktivism (ibid:81). Detta eftersom kritisk realism används för att beskriva individers erfarenheter av verkligheten, men även hur större sociala kontexter kolliderar med dessa, skriver de. Därför anser jag att en tematisk analys kan användas för att både reflektera och samtidigt klargöra "verkligheten", med ett fokus på materialet och andra begränsningar för verkligheten. Braun och Clarke menar att en väl utförd tematisk analys även inkluderar en transparens av det teoretiska ramverket, vilket jag har tagit hänsyn till under reflexivitet (Braun & Clarke 2006:81).

Braun och Clarke menar att ett tema fångar något intressant i förhållande till frågeställningarna och beskriver återkommande teman eller meningar (Braun & Clarke 2006:82). Ett tema måste nödvändigtvis inte representeras i stora delar av datan utan kan lika gärna förekomma i en mening eller två. Det är dock viktigt att klargöra hur teman valts ut, enligt Braun och Clarke. Jag har utfört en 'teoretisk' tematisk analys. Braun och Clarke skriver att det innebär att teman väljs utifrån forskarens teoretiska eller analytiska intresse

(Braun & Clarke 2006:84). Analysformen tenderar att ge en detaljerad analys av vissa aspekter av data, snarare än att beskriva datan på en övergripande nivå. Utöver detta har jag kodat utifrån mina specifika frågeställningar istället för att låta frågeställningarna ta form i kodningsprocessen, enligt det mer teoretiska tillvägagångssättet (ibid:83). Denna alternativa analys anser jag passar för att bäst kunna besvara mina frågeställningar.

Operationalisering

Datan har analyserats på en semantisk nivå, vilket betyder att fokus ligger på vad som explicit skrivs i texten utan försök till tolkningar utöver detta (Braun & Clarke 2006:84). Mina teoretiska perspektiv - ekologisk modernisering och nerväxt, har tillämpats på SOU:s bok om Sveriges väg mot en mer CE. Dessa perspektiv har styrt mina val av teman som jag har identifierat i boken för att besvara de två frågeställningarna: *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”* och *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”*.

Braun och Clarke (2006:85) skriver att forskningens epistemologi styr vad du kan säga om datan och även avgör hur du teoretiserar mening. Utifrån ett realistiskt perspektiv, vilket min uppsats delvis utgår från, går det att teoretisera erfarenhet och mening på ett rättfram sätt eftersom språk reflekterar och möjliggör för oss att formulera mening och erfarenhet, menar Braun och Clarke. Min analys har genomförts utifrån författarnas beskrivning (ibid:86), då jag skrev ner idéer och identifierade teman i texterna när jag först började att läsa. Urvalet av citat har gjorts utifrån teman som jag identifierade i mina teoretiska perspektiv: ekologisk modernisering och nerväxt. Citat valdes ut och jag uttolkade sedan teman och mönster i citatens utifrån mina teoretiska perspektiv. Därefter sammanställde jag mönster och idéer som liknade varandra i koder, vilket ingår i Braun och Clarkes fas 2 ‘skapande av initiala koder’ (min översättning) (Braun & Clarke 2006:88). Likt analysen av den 'teoridrivna' formen hade jag redan en uppfattning och idéer om vad jag letade efter i min data när jag började läsa, vilket formade min kodning av innehållet i citaten jag valde ut (ibid:89). En viktig del jag tog hänsyn till vid kodningen var att medvetet inkludera teman som opponerade sådana mönster och teman som gick i en annan riktning i resten av datan. Detta är enligt Braun och Clarke viktigt. Mina identifierade teman blev: grön kapitalism, frikoppling, pollution prevention pays, svag och stark version av EM samt ‘bakslags-effekten’.

Fas 3, som Braun och Clarke (Braun & Clarke 2006:89) kallar 'att leta efter teman' (min översättning), inkluderar att gruppera koderna till större teman. Här sammanförde jag exempel i citaten som talade om samma sak i olika sammanhang, till exempel potential för konkurrenskraft och näringslivets roll i övergången till temat ekonomisk tillväxt. Detta eftersom jag anser att båda företeelser syftar på att expandera Sveriges ekonomi. Fas 4, 'granska teman' (min översättning), innebär en förfining av temana som identifierades i föregående steg. Här kan vissa teman behöva omplaceras eller helt uteslutas från analysen (ibid:91). Detta var något jag behövde göra. Vidare läste jag igenom min data igen för att säkerställa att jag skapat mina teman på en grundlig bedömning av materialet, något som Braun och Clarke (2006:91) beskriver. I fas 5, 'att definiera och namnge teman' (min översättning), bör man vidare gå igenom sina teman och därefter identifiera vad som gör de betydelsefulla och intressanta (ibid:92). Mina utvalda teman motiveras med att de återkommer ofta i citaten och att de representerar aspekter och sidor av frågan som tas upp i teorierna. Jag anser även att det finns en röd tråd mellan temana, något som Braun och Clarke (2006:92) menar är viktigt. En del av fas 6 'att producera rapporten' (min översättning), är att se till att analysen är sammanhängande, intressant och inte återupprepande. Jag har dock behövt ta upp samma citat flera gånger under olika teman, just för att olika teman har identifierats i samma citat. Detta är vad Braun och Clarke menar utgör bevis för temans relevans i analysen (Braun & Clarke 2006:93). Analysen kan vidare inte endast innehålla data utan kräver en analytisk berättelse som även måste innehålla argument i relation till frågeställningarna, skriver Braun och Clarke. Detta har jag försökt att göra så tydligt som möjligt när jag analyserar varje citat genom att knyta an till teorierna på ett relevant sätt för att besvara mina frågeställningar.

Reflexivitet

Jag tror inte att det går att uppnå en totalt objektiv bild av verkligheten som människa. Som forskare kommer min egna uppfattning och bild av verkligheten alltid att påverka vilken väg arbetet tar, något som redan tar sig uttryck i val av ämne och metodologi. Dessa val antyder givetvis redan vad jag själv är intresserad av och kanske kan ge en bild av hur jag ser på koncept som ekonomisk tillväxt och ekologisk modernisering. Jag har försökt att vara så öppen i mitt val av citat och koder som möjligt, för att inte låta min bild av ämnet styra vad jag anser ska komma fram i analysen.

Material

Materialet har valts ut med tanke på att statens offentliga utredningar har en central roll i utformandet av Sveriges politik och lagar. Materialet jag har valt att analysera härstammar från år 2017 i en sammanfattad bok med namnet "Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi." Innehållet bedöms trots årtalet som relevant eftersom utredningarna bygger på initiativ av en framväxt av cirkulära ekonomi som relevant område från tidigare år och därav nu utgör en långsiktig plan för Sveriges framtida mål. Med syftet att utvärdera vilka miljödiskurser som kan utläsas i materialet med hjälp av tematisk analys bedömde jag det som relevant att använda mig av statens offentliga utredningar eftersom det ger en så pass bra överblick av ämnet i Sverige som kontext. Anledningen till att jag valde att analysera politiskt material över huvud taget är för att jag anser det vara relevant för Sveriges utveckling på ekonomi och miljö-området och därav blir materialet passande. Att kunna utläsa tankar och idéer bakom politiska uttalanden och visioner med hjälp av tematisk analys ser jag som en viktig del för en transparens av den politiska debatten i en demokrati.

Avgränsning

Jag valde att analysera Sveriges politiska material om en CE då jag ansåg detta vara en geografiskt lämplig avgränsning. Detta med tanke på att jag som forskare är väl bekant med en svensk kontext, vilket höjer chanserna att förstå så mycket som möjligt av innehållet och att därav kunna utföra en god analys av ämnet. Jag hade även kunnat ta in material från andra länder i min analys, men jag ansåg det vara bättre att göra en god analys av det material som erbjuds av statens offentliga utredningar, med anledning av ovan motivering. Risken med att inkludera ytterligare material som dessutom inte tillhör en svensk kontext anser jag hade kunnat bli förvirrande och försvåra analysprocessen, även med tanke på den tidsram som uppsatsen skulle skrivas inom.

CE i är som beskrivet i tidigare forskning ett brett område vars principer och grunder inte kan sammanfattas på ett helt sammanhängande vis. Jag har valt att ta in perspektiv som ämnar att ge en så pass bred bild av konceptet som möjligt, vilket gör att jag även är medveten om att jag utelämnat en stor del av ytterligare beskrivningar och appliceringar av CE. De perspektiv jag har inkluderat är både positiva och kritiska till CE som ekonomisk modell och som lösning på hållbarhetsfrågor. Detta för att ge en så objektiv och transparent bild av området som möjligt, vilket öppnar upp för ytterligare fördjupning och debatt i ämnet.

Analys

Analysen syftar till att besvara uppsatsens två frågeställningar: *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”* och *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”*. I analysen har citat som bedömts som relevanta tagits ut och analyserats var för sig, varav en kategorisering utefter teman sedan har gjorts. Samma citat återkommer på flera ställen under olika teman, med anledning av att flera teman många gånger går att utläsa i samma innehåll.

I utredningen *“Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi”* står det: *“Det finns ingen vetenskaplig eller på annat sätt vedertagen definition av cirkulär ekonomi men begreppet används redan brett i stora delar av världen”* (SOU 2017:22:75-76). Dock har utredningen valt att använda sig av Ellen MacArthur och konsultföretaget McKinsey’s definition av begreppet. Detta innebär att fokus ligger på att 1) bevara och stärka naturkapitalet, 2) optimera resursutnyttjandet genom cirkulation av material, och 3) att främja verkningsfulla system genom att eliminera negativa sidoeffekter av resursanvändningen (ibid:76).

Grön kapitalism

“Cirkulär ekonomi handlar till stor del om att effektivisera användningen av naturens resurser, naturkapitalet. Det är alltså inte någon ny ekonomisk teori som står i motsats till nationalekonomisk vetenskap. Begreppet cirkulär ekonomi kan till och med leda tankarna fel. Betalningar cirkulerar i varje ekonomi mellan företag, hushåll, offentlig sektor och kreditinstitut. Det är strömmarna av fysiska resurser som avses bli cirkulära i en cirkulär ekonomi.” (SOU 2017:22:82).

Utifrån detta citat kan vi se att det rådande ekonomiska systemet under kapitalismen förutsätts kvarstå i övergången till en CE. Detta passar väl in på Carters beskrivning av den ekologiska moderniseringens orientering kring marknadsekonomin, i vilken kapitalismen anses kunna bli mer miljövänlig (Carter 2018:232). I citatet finns dock ingenting som tyder på en förening med nerväxt-teori. Kallis vill bland annat se att naturen avkommodifieras (Kallis 2018:6). Nerväxt föddes dessutom ur en kritik av ekonomiskt resonemang och

tillväxtens gränser och kostnader (ibid:8), vilket kan tolkas som en kritik mot den nationalekonomiska vetenskapens grunder. Vidare refererar Kallis till Latouche, som talar om att 'lämna ekonomin' (min översättning), alltså den nuvarande ekonomin till förmån för att skapa andra former av kunskap och representationer av verkligheten. Målet är att röra oss ifrån vad ekonomer kallar 'ekonomi', skriver Kallis. Detta går tvärtemot citatet verkar uttrycka - att den nationalekonomiska vetenskapen ska fortsätta styra i övergången till en CE. Eftersom CE i citatet menas vara en del av den nationalekonomiska vetenskapen, i vilken utnyttjandet av naturkapitalet ska bli effektivare, går det att hävda att EM ligger till grund för utredningen. Det går även att hävda att Kallis nerväxt-teori står i kontrast till utredningens syn på organisering av samhället. Därmed besvaras frågeställning nummer ett: "*På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?*" och två: "*Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen "Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi" förstås ur ett nerväxt-perspektiv?*".

"Till detta kommer en stor potential också att effektivisera slutanvändningen av energi genom till exempel effektivare belysning, byggnader eller transportsystem." (SOU 2017:22:83).

Här kan vi ytterligare utläsa en tanke om att göra ekonomin mer grön med hjälp av resurseffektivitet. Enligt Carter är inriktningen på att göra kapitalismen grönare vad som definierar EM (Carter 2018:232). Nerväxt-tänkaren Ivan Illich ansåg dock att ett komplext teknologiskt system aldrig kommer kunna bli demokratiskt eller jämlikt (Illich 1973, 1974 se Kallis 2018). Han menade även att den sociala och fysiska infrastrukturen, som är uppbyggd kring bilar, inte ger människor något val ifall de vill delta i det sociala livet. Kallis är kritisk till ekonomins plats i samhället som ett fokus för politisk handling och vill se en minskad BNP som ett resultat av minskad genomströmning av material (Kallis 2018:8). Genom analys av detta citat går det att hävda att nerväxt inte återfinns i innehållet, vilket besvarar den andra frågeställningen: "*Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen "Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi" förstås ur ett nerväxt-perspektiv?*". Det kan även konstateras att EM återfinns i citatet, baserat på strävan efter att skapa en grön version av rådande system inom kapitalismen, vilket även besvarar den första frågeställningen: "*På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?*".

“Den ohållbara, linjära ekonomin ger redan upphov till stora delar ekonomiska kostnader. En stor del av dessa är så kallade negativa externa effekter, alltså kostnader som inte är synliga i de priser som betalas för olika produkter. Atmosfären eller världshaven har ingen definierad ägare och får därmed inte något pris på marknaden. Vitala ekosystemtjänster som syresättning av luften är gratis och kostar heller inget att förstöra.” (SOU 2017:22:73).

I detta citat går det att urskilja en syn på det nuvarande, linjära ekonomiska systemet som ekonomiskt och ekologiskt ohållbart. Kärnan i EM är enligt Carter att miljöproblem erkänns som strukturella inom det kapitalistiska samhället, men inte menas ska förändras (Carter 2018:233). Det går också att se att internalisering av miljöförstörelsens pris i produkten eller servicen lösningen framställs som en lösning, vilket Carter beskriver som en fundamental del av orienteringen kring marknadslösningar inom EM (ibid:233). Eftersom mycket i citatet går ihop med EM, såsom synen på miljöproblem inom kapitalism och internalisering av priset för miljöförstöring i marknadsprodukter, går det att hävda att EM ligger till grund för utredningens syn på och formulering av CE. Här besvaras således uppsatsens första forskningsfråga: *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”*. Det går även att applicera Kallis syn på profit, som han anser skapas av att kapitalister approprierar på arbete eller natur (Kallis 2018:57). Han menar att pengar döljer denna relation av exploatering. Kallis beskrivning av pengar och profit verkar gå tvärtemot vad utredningen verkar menar behövs; att prissätta naturen. Därav besvaras uppsatsens andra frågeställning: *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”*.

“Övergången till en mer cirkulär ekonomi, där värdet på produkter, material och resurser behålls i ekonomin så länge som möjligt och avfallsgenereringen minimeras, är en nödvändig del i EU:s samarbete för att utveckla en hållbar, koldioxidsnål, resurseffektiv och konkurrenskraftig ekonomi. Här finns möjligheten att omvandla ekonomin och skapa nya och hållbara konkurrensfördelar för Europa.” (SOU 2017:22:75).

Utifrån detta citat går det att tolka att Europas ekonomiska tillväxt och konkurrenskraft prioriteras. Det bedöms även att ekonomin inom kapitalismen kan omvandlas i en hållbar riktning, vilket går ihop med vad Carter beskriver kärnan i EM (Carter 2018:232). Därmed

besvaras uppsatsens första frågeställning: *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”*. I kontrast till EM menar Kallis att målet för nerväxt är att decentralisera ekonomin som enhet av analys och som fokus för politisk handling (Kallis 2018:8). Det talas inom nerväxt istället om att ‘lämna ekonomin’ (min översättning) för att skapa nya sätt att relatera till verkligheten (ibid:9). Dock tyder ingenting i citatet på att det finns ett mål om att decentralisera ekonomin på det vis Kallis beskriver, vilket besvarar uppsatsens andra frågeställning: *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”*.

“Syftet med en Eco Efficient Economy beskrevs som att kunna skapa mer ekonomiskt välstånd med mindre användning av fossil energi och andra naturresurser och mindre negativ påverkan på klimatet. I ordförandeskapsprogrammet hette det att ‘klimatutmaningen kommer att mötas och att EU:s konkurrenskraft stärkas genom att ställa om till en eko-effektiv ekonomi’.” (SOU 2017:22:106).

I detta citat kan vi explicit utläsa att ekonomiskt välstånd är en prioritet i övergången till CE. EM bygger enligt Carter (2018:232) på antagandet om att det går att skapa en grönare version av kapitalismen genom en förening av miljöskydd och ekonomisk tillväxt, med andra ord en frikoppling mellan dessa faktorer. Fokuset på dematerialisering i produktionsprocesserna är centralt i EM, något vi även kan se i citatets strävan mot att minska resursanvändningen. Inom nerväxt är dock ekonomi inget mål i sig (Kallis ibid:1188). Eftersom aspekter av EM kan utläsas i citatet besvaras den första frågeställningen: *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”*. Det kan även konstateras att det utredningens idé om hur klimatutmaningen ska mötas inte är förenligt med nerväxt-teori, därav besvaras den andra frågeställningen: *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”*.

Frikoppling

“Även om det linjära samarbetet mellan resursanvändning och tillväxt inom flera sektorer brutits, både i Sverige och andra utvecklade ekonomier, visar många studier på en fortsatt stor potential för att effektivisera samhällets resursanvändning.” (SOU 2017:22:82).

Antagandet om att en frikoppling mellan ekonomisk tillväxt och resursanvändning är möjlig och önskvärd blir tydligt i detta citat, där det menas att frikoppling redan har uppnåtts inom flera sektorer. Dock ges inga exempel på detta fenomen. Kallis menar att absolut frikoppling inte går att uppnå när största möjliga effektivitet väl har uppnåtts och alla substitut har använts (Kallis 2018:104). Kallis syn är att profit skapas genom att kapitalister approprierar på mänsklig tid eller natur och menar vidare att pengar döljer denna exploatering (ibid:57). Han anser även att tillväxt endast tjänar att underlätta för kapitalismen (Kallis 2018:85,97). Citatet representerar en ömsesidig ekonomisk och ekologisk utveckling, med tanken om en frikoppling mellan ekonomisk tillväxt och resursanvändning, vilket är en grund inom EM enligt Carter (Carter 2018:232). I och med att frikoppling är ett starkt inslag i EM och kan utläsas i citatet, går det att hävda att EM utgör grunden till utredningens syn på CE. Därmed besvaras den första forskningsfrågan: *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”*. I citatet går det inte att utläsa tendenser till en problematisering av ekonomins koppling till den typ av appropriering som Kallis beskriver. Inte heller ifrågasätts motiven till fortsatt ekonomisk expansion, vilket besvarar den andra frågeställningen: *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”*.

“Samhällets resurshantering är ineffektiv, med underutnyttjade resurser och förluster i flera led. Detta erbjuder samtidigt en betydande potential för innovation och minskade kostnader. Tekniska genombrott inom framförallt digitaliseringen och förnybar energi underlättar för cirkulära affärsmodeller. Men teknikens och marknadens möjligheter till minskade risker, hållbar tillväxt och välstånd förverkligas inte av sig själva. Det krävs förändrade spelregler, innovation på systemnivå och ett bättre fungerande samspel mellan marknad, stat och medborgare.” (SOU 2017:22:81).

I detta citat efterfrågas en transformation av nuvarande riktlinjer för att lyckas effektivisera samhällets resurshantering, något som dessutom beskrivs som en möjlighet till innovation och minskade kostnader. Antagandet att minskade risker, hållbar tillväxt och välstånd går att kombinera går även att utläsa här. Det är någonting som kan tolkas tala för föreställningen om frikoppling, enligt Carters beskrivning (Carter 2018:232). Eftersom aspekter av EM återfinns i citatet, går det att säga att utredningens syn på CE delvis utgörs av EM. Därav besvaras uppsatsens första frågeställning: *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”*. I citatet finns ingenting som kan ses som förenligt med nerväxt-teori. Detta eftersom Kallis bland annat vill se en avkommodifiering av naturen samt anser att fortsatt tillväxt inte är nödvändigt eller önskvärt (Kallis 2018:85). Uppsatsens andra frågeställning: *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”*, besvaras med konstaterandet ovan.

“Syftet med en Eco Efficient Economy beskrevs som att kunna skapa mer ekonomiskt välstånd med mindre användning av fossil energi och andra naturresurser och mindre negativ påverkan på klimatet. I ordförandeskapsprogrammet hette det att ‘klimatutmaningen kommer att mötas och att EU:s konkurrenskraft stärkas genom att ställa om till en eko-effektiv ekonomi.’” (SOU 2017:22:106).

I detta citat beskrivs ekonomiskt välstånd som en prioritet i övergången till CE. Carter menar att EM kretsar kring antagandet om att en frikoppling mellan miljö och ekonomisk tillväxt är möjlig (Carter 2018:232). Det är en likhet som går att utläsa med citatets beskrivning av ekonomiskt välstånd och miljöskydd i kombination. Kallis identifierar identifierar både ‘relativ’ och ‘absolut’ frikoppling (Kallis 2018:103). Det är dock svårt att med säkerhet utläsa vilket fenomen som avses i citatets plan för att möta klimatutmaningarna. I citatet uttrycks även en strävan efter grön tillväxt. Kallis anser dock att varken konceptet grön tillväxt eller hållbar utveckling, står att finna någonstans idag (Kallis 2018:113). Eftersom citatet passar in på Carters beskrivning av frikoppling inom EM besvaras den första frågeställningen: *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”*. Det går även att hävda att citatet inte överensstämmer med nerväxt-rörelsens syn på ekonomisk tillväxt, givet tolkningen att det är vad som åsyftas med “ekonomiskt välstånd” i citatet, vilket besvarar den andra frågeställningen: *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi*

såsom det används i SOU utredningen "Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi" förstås ur ett nerväxt-perspektiv?".

Stark ekologisk modernisering

“Den internationella dimensionen fick större utrymme genom att det uppdaterade generationsmålet klargjorde att arbetet med att lösa de svenska miljöproblemen inte ska ske på bekostnad av att exportera miljö-och hälsoproblem till andra länder.” (SOU 2017:22:106).

I detta citat kan vi se att det finns en medvetenhet om att demokratiska aspekter måste integreras i miljöpolitiken. Det passar in på Carters beskrivning av EM:s “reflexiva” starka version (Carter 2018:234). Här vävs demokratiska processer och internationella dimensioner in. Även Kallis tar upp frågan om ekologisk distribution (Martinez-Alier 2003 se Kallis 2018) och hänvisar till Kapp (1970 se Kallis 2018) som menar att föroreningar bör ses som en konsekvens av kostnads-skiftningar i affärsverksamhet, snarare än en ekonomisk externalitet. Eftersom citatet innehåller aspekter av en stark version av EM, går det att hävda att utredningens grund delvis består av Em, därav besvaras uppsatsens första forskningsfråga: *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”*. Det går även att se likheter med synen på ekologisk distribution inom nerväxt, vilket gör att uppsatsens andra forskningsfråga: *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen "Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi" förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”* även besvaras.

“Likaså vet vi att huvuddelen av det ekologiska fotavtrycket från svensk produktion och konsumtion sätts utanför landets gränser, genom material och produkter vi importerar och exporterar. Exempelvis bedöms klimatutsläppen som sker utanför Sverige men är kopplade till svensk konsumtion vara större än de samlade inhemska utsläppen och de ökar fortfarande medan de svenska utsläppen kraftigt har minskat.” (SOU 2017:22:139-40).

“Miljöpolitiken har också ett inriktningsmål, det så kallade generationsmålet, som ska vara vägledande för miljöarbetet på alla nivåer i samhället: Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora

miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö-och hälsoproblem utanför Sverige.” (SOU 2017:22:125).

Dessa två citat innehåller formuleringar som liknar Carters’ beskrivning av en stark version av EM (Carter 2018:234). Detta på grund av att demokratiska processer och internationella dimensioner beskrivs som viktiga att ta hänsyn till. Det går även att se att Kallis perspektiv på föroreningar och ekologisk distribution berörs i citaten (Kallis 2018:28). Eftersom aspekter av båda teorier, EM och nerväxt, syns i citaten, besvaras uppsatsens två frågeställningar som lyder *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”* och *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”*

Svag ekologisk modernisering

“Andelen förnybar energi ökar och att energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön.” (SOU 2017:22:236).

“Särskilt solenergin, har dessutom en systemförändrande potential genom att den erbjuder starkt decentraliserad produktion, lagring och användning av energi, vilket öppnar för nya möjligheter för innovation i resurseffektiv teknik och affärsmodeller.” (SOU 2017:22:87).

I dessa två citat ser vi en stark tilltro till teknik. Det går ihop med en svag version av EM enligt Carters beskrivning (Carter 2018:232). I detta citat går det att se att en produktions-decentralisering eftersträvas. Vetenskap och teknologi ges enligt Carter en central roll i beslutsfattandet inom EM (ibid). Dock kan ett komplext teknologiskt system aldrig, enligt nerväxt-tänkaren Ivan Illich, bli demokratiskt eller jämlikt (Illich 1973, 1974 se Kallis 2018). Likaså anser Carter att globala Nords användning av ren teknik skulle kunna förskjuta miljöproblemen till utvecklingsländer (Carter 2018:235). Han menar att EM kanske till och med förutsätter ett obalanserat maktförhållande mellan rika och fattiga länder. Det går att hävda att citaten rör sig inom ramarna för en svag version av EM. Detta i och med det uttalande fokuset och tilltron till teknik som lösning på miljöproblemen, vilket besvarar uppsatsens första frågeställning: *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”*.

"Trots allt fokus på klimatpåverkan och energieffektivisering är det till exempel fortfarande så att mer än hälften av all den primärenergi som tillförs EU:s medlemsländer, framförallt i form av fossila bränslen, förloras innan energin ens har nått slutanvändning." (SOU 2017:22:83).

I detta citat går det att utläsa en strävan efter en mer energieffektiv resursvärdecykel. Därutöver specificeras inte den primära energins geografiska källor. Inte heller berörs frågor som rör perspektivet kring perifera länder och länder i centrum, men citatet ger intrycket att energin kommer från länder utanför EU:s område (Kallis 2018:28). Föroreningar tas upp av Kallis som ett resultat av genomgripande kost-förskjutningar som följer affärsverksamhet (Kapp 1970 se Kallis 2018), vilket är något som Martinez-Alier (20013 se Kallis 2018) förklarar antalet ökade ekologiska fördelningskonflikter. Citatet skulle även kunna spegla vad Carter kallar för en svag version av EM och vidare dess akilleshäla, beskrivet i teoridelen (Carter 2018:234-35). Utifrån ett exempel på Kallis vision om nerväxt inte återfinns i citatet, går det att konstatera att innehållet inte bygger på nerväxt-teori, vilket besvarar uppsatsens andra frågeställning: "*Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen "Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi" förstås ur ett nerväxt-perspektiv?*". Även den första frågeställningen: "*På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?*" besvaras, i och med att tendenser till en svag version av EM går att utläsa.

"Generationsmålet har dock inte samma konkretion och inte samma systematiska uppföljning som miljö kvalitetsmålen /.../. Utredningen konstaterar att generationsmålet förvisso har en koppling till miljön utanför Sverige men på ett sätt som kan beskrivas som defensivt."

"Sammantaget kan konstateras att den svenska miljöpolitikens målsystem är starkt kopplat till tillståndet i den svenska naturen." (SOU 2017:22:125).

I dessa två citat går det att utläsa en identifiering av det problem som Carter beskriver ingår i en svag version av EM, där dimensioner av jämlikhet och social rättvisa förbises (Carter 2018:235). Utredningen fastställer att generationsmålet inte har en lika stark prioritering som miljö kvalitetsmålen och att miljöpolitiken främst berör områden inom Sveriges gränser. Orsakerna till detta beskrivs dock inte närmare och vad som åsyftas med 'defensivt' förklaras

inte heller. Det blir därav svårt att försöka tyda vad som menas på ett adekvat sätt. Eftersom det går att se att en svag version av EM passar in på citatet besvaras därav uppsatsens första frågeställning: “På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”.

“Det är likaså svårt att invända mot att ett effektivt resursutnyttjande är bättre än ett ineffektivt, givet att inte själva omställningen i sig är för dyr, till exempel den nya teknik som behövs.” (SOU 2017:22:91).

Detta citat tar upp en aspekt av EM som Carter belyser och handlar om att många företag anser att kostnaderna för en grön omställning inte lönar sig ekonomiskt, särskilt om minskad konkurrenskraft uppstår som en konsekvens (2018:240-41). Här ser Carter fördelar med att sektorer går ihop och finansierar omställningen och efterlyser därför statliga strategier för EM, med handelsförbund och uppmuntrande till frivillig självreglering i industrin. Angående teknik anser Carter att Nords användning av ren teknik och produkter riskerar att förskjuta miljöproblemen till utvecklingsländer (ibid:235). Formuleringarna i detta citat passar vidare in på vad Carter identifierar vara en svag version av EM, vad han kallar en tekno-företagsform (ibid:234). Denna version utmärks av fokus på tekniska lösningar men utelämnar perspektiv kring utvecklings- och demokratiprocesser. Även Kallis resonemang kring processen av förnybar teknik blir relevant här.

Pollution prevention pays

“När företag som H&M formulerar en långtgående vision om att bli helt cirkulär eller IKEA deklarerar att de ska nå energi- och resursoberoende handlar det inte bara om att vinna förtroende och bidra positivt till det omgivande samhället. Det handlar i högsta grad om att minimera reella risker i den långsiktiga affärsmodellen.” (SOU 2017:22:90).

En CE verkar inte bara ses som ett sätt att bevara naturen på utan framstår även som ett sätt att tjäna pengar i detta citat. Carter tar upp principen om *pollution pays* inom EM, vilket enligt Hajer (1995 se Carter 2018) bygger på tanken om att företag kan göra vinst genom att agera miljövänligt. Enligt Carter är även inriktningen på företagssektorn och vinst utmärkande för EM (Carter ibid:234). Kallis har en helt annan syn på vilken riktning samhället bör ta. Han förespråkar ett minskat genomflöde och produktion, till förmån för

välfärd och välbefinnande (Kallis 2018:9). Nerväxt representeras nämligen av någonting större än kvantitativa förändringar, menar han (ibid:10). Det tycks inte kunna identifieras några tankar som liknar Kallis visioner om ekonomins roll i ett nerväxt-samhälle i detta citat. I detta citat nämns att energi-och resursberoende delvis även handlar om att bidra positivt till det omgivande samhället, men detta förklaras inte närmare på vilket sätt. Dock ligger största fokus explicit på långsiktiga affärsmodeller, vilket heller inte förklaras närmare men kan tolkas handla som att se till att ekonomin kan fortsätta växa. Resonemanget i citatet går därav emot Kallis vision om ett välbärgat samhälle, vilket besvarar uppsatsens andra frågeställning: *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”*. Den första frågeställningen som lyder *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”* besvaras även, då vi kan se att Carters beskrivning av företags chanser att tjäna pengar inom EM passar in på citatets fokus på affärsmodeller samt företagssektorns roll i diskursen.

“Den samlade bilden från en rad internationella studier är dock att det finns en mycket stor potential att effektivisera samhällets resursanvändning och att det därmed ligger stora ekonomiska möjligheter i att minska förlusterna, nyttja tillgångarna bättre och utveckla cirkulära affärsmodeller.” (SOU 2017:22:84-85).

Detta uttalande förmedlar bilden av att företag kan tjäna på att skydda miljön, vilket är en central tanke inom EM (Carter 2017:232). Det går att se att nerväxt-rörelsens syn på återanvändning av material kan gå ihop med tanken om cirkularitet i citatet. Kallis menar nämligen att bibehållande och återvinning av material ska göras om till nya verktyg (Kallis 2018:124). Dock vill han inte se ökad tillväxt som ett mål, utan snarare att överskott går till att bevara befintliga maskiner och infrastruktur istället för nya investeringar (ibid:123). En sådan strävan går inte att utläsa explicit i detta citat. Kallis syn på återvinning är dessutom att en ekonomi aldrig kan bli helt cirkulär eftersom även återvinning kräver energi (ibid:28). Eftersom citatets beskrivning av de ekonomiska möjligheterna med CE delvis inte stämmer överens med Kallis visioner om nerväxt, men till viss del inte gör det, besvaras därav den andra frågeställningen: *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”*. Även uppsatsens första frågeställning: *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”*

besvaras i och med att EM:s centrala tanke om att företag tjänar pengar på att skydda miljön återfinns i citatet.

“Den ohållbara, linjära ekonomin ger redan upphov till stora delar ekonomiska kostnader. En stor del av dessa är så kallade negativa externa effekter, alltså kostnader som inte är synliga i de priser som betalas för olika produkter. Atmosfären eller världshaven har ingen definierad ägare och får därmed inte något pris på marknaden. Vitala ekosystemtjänster som syresättning av luften är gratis och kostar heller inget att förstöra.” (SOU 2017:22:73).

I detta citat beskrivs avsaknaden av en definitiv ägare av naturen som ett problem. På vilket sätt är dock inte helt tydligt. En möjlig tolkning är att principen om *pollution prevention pays* förespråkas här. Enligt Hajer (1995 se Carter 2018) går denna princip ut på att företag kan tjäna pengar på att skydda miljön i förebyggande syfte. Därav besvaras den första frågeställningen: “På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”.

Bakslags-effekten

“Ta till vara potentialen i nya digitala tekniker och andra tekniker för omställningen mot en fossilfri och cirkulär ekonomi.” (SOU 2017:22:127).

Den strategi mot en CE som SOU beskriver, med satsning på förnybar teknik och ökad energieffektivitet som främsta satsning, skulle däremot enligt Carter kunna få motsatt effekt och leda till ökad konsumtion (Carter 2018:236). Detta tyder på att de delar av Sveriges plan för en CE som sammanfaller med EM, enligt Carters beskrivning, inte skulle leda till minskad miljöpåverkan. Ökade konsumtionsnivåer till följd av ny resurseffektiva produkter tas också upp av Kallis (Kallis 2018:105). Han menar bland annat att detta är en del av teknikbaserad tillväxt i det kapitalistiska systemet (ibid). Eftersom Carters beskrivning av effekten av ökad konsumtion inom EM kan identifieras i citatet besvaras uppsatsens första frågeställning: “På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”. Uppsatsens andra frågeställning: “Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?” besvaras också i och med att vi kan se att nerväxt-teori kritiserar tekniska lösningar inom kapitalismen.

“Samhällets resurshantering är ineffektiv, med underutnyttjade resurser och förluster i flera led. Detta erbjuder samtidigt en betydande potential för innovation och minskade kostnader. Tekniska genombrott inom framförallt digitaliseringen och förnybar energi underlättar för cirkulära affärsmodeller. Men teknikens och marknadens möjligheter till minskade risker, hållbar tillväxt och välstånd förverkligas inte av sig själva. Det krävs förändrade spelregler, innovation på systemnivå och ett bättre fungerande samspel mellan marknad, stat och medborgare.” (SOU 2017:22:81).

Enligt Carter riskerar miljövänlig teknik att resultera i en ökad ekonomisk tillväxt och därefter ökad konsumtion (ibid: 236). Tekniska innovationer som lösning på klimatproblemen är dock motsägelsefulla enligt Kallis. En ‘bakslags-effekt’ han ser som en del av teknikbaserad tillväxt i den kapitalistiska strukturen (ibid:105). När vi ersatt resurskrävande produkter med mindre resursintensiva kan en minskning i resursanvändning initialt uppstå, menar Kallis. Därefter betonar Kallis att ytterligare tillväxt kräver en ökning i resursanvändning. Här blir Illichs resonemang om att ett högteknologiskt system aldrig kan bli demokratiskt eller jämlikt, även relevant (Illich 1973, 1974 se Kallis 2018). Vi kan se att utredningen ser positivt på miljövänlig teknik, något Carter ser kritiskt på och kritiserar inom EM. Därav besvaras uppsatsens första frågeställning: “*På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?*”. Vi kan även se att effektiv teknik kritiseras inom nerväxt av samma anledning, vilket besvarar uppsatsens andra frågeställning: “*Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?*”.

“Givet nuvarande utvecklingstrender finns inte mycket som tyder på att tekniken i sig löser mänsklighetens resursutmaning. Den årliga tillväxten överstiger den årliga effektiviseringen och därmed ökar den absoluta belastningen på ekosystemen. Det beror bland annat på att de ekonomiska vinsterna av effektivare teknik frigör konsumtionsutrymme och ökar efterfrågan, den så kallade rebound-effekten: Minskade materialkostnader på ett område, möjliggör ökad och kanske ohållbar konsumtion på ett annat.” (SOU 2017:22:94).

Eftersom principen *pollution prevention pays* råder förringas betydelsen av konsumtionens övergripande nivå inom EM, enligt Carter (Carter 2018:236). Miljövinster från miljövänliga, tekniska lösningar riskerar vidare att undermineras av en ökad ekonomisk

tillväxt som leder till ökad konsumtion, menar Carter. Grön konsumtion är en central del av EM, vilket Carter menar är att fördöma som koncept. Detta citat tar upp en aspekt av effektivare teknik som Kallis menar ingår i den teknikbaserade tillväxten i kapitalismens struktur, den så kallade 'bakslags-effekten' (Braun & Clarke 2006:89) (Foster et al. 2010 Se Kallis 2018). Dessutom menar han att så fort substitut för resursintensiva produkter har satts in, kommer ytterligare tillväxt ändå att kräva ökad resursanvändning (Kallis 2018:104). Eftersom utredningen identifierar en del av det Carter tar upp som problem inom EM, går det att se att delar av utredningen vilar på EM. Därav besvaras uppsatsens första frågeställning: *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”*. Nerväxt-teori kritiserar också teknikens effektivitet, varför vi kan se att nerväxt inte går ihop med utredningens innehåll, vilket besvarar uppsatsens andra frågeställning: *“Hur kan begreppet cirkulär ekonomi såsom det används i SOU utredningen “Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi” förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”*.

Slutsats

Denna studie har ämnat att besvara frågeställningarna *“På vilket sätt kan ekomodernism utläsas i Statens offentliga utredningar av Sveriges cirkulära ekonomi?”* samt *“Hur kan den svenska idén om cirkulär ekonomi förstås ur ett nerväxt-perspektiv?”*. För att besvara dessa frågeställningar har jag gjort en tematiskt analys av SOU-utredningen *“Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi”* med hjälp av ekologisk moderniseringsteori och nerväxt-teori.

En av slutsatserna är att ekologisk modernisering kan utläsas i SOU utredningen. Utredningen bygger till stor del på ekologisk modernisering medan idéer från nerväxtrörelsen inte står att finna någonstans i utredningen. Snarare kan konstateras att dessa idéer står i kontrast till och utmanar utredningens plan för en cirkulär ekonomi i Sverige. Att använda ett nerväxt-perspektiv klargör hur den svenska staten förstår cirkulär ekonomi och på vilket sätt den menas ska utformas. En svaghet med nerväxt-perspektivet är dock att det inte visar alla sidor av ett ämne, utan tenderar att kritisera det kapitalistiska systemet och de lösningar som formuleras däri. Det teoretiska perspektivet ekologisk modernisering bidrar med en bred förståelse av generella lösningar som föreslås inom kapitalismen, utan att nödvändigtvis kritisera det. Därav kompletterar de två teorierna varandra i min analys och underlättade att

förstå formuleringarna utifrån ekologisk modernisering samtidigt som nerväxt användes för att ifrågasätta och kritisera utredningens antaganden och visioner.

Ett tydligt inslag i Statens offentliga utredningar är målet om ekonomisk tillväxt, som beskrivs ska uppnås parallellt med att miljön skyddas. Baserat på Carters beskrivning av ekologisk modernisering bygger detta på en tanke om frikoppling mellan ekonomisk utveckling och miljöförstöring. Ytterligare är tilltron till teknik, identifierad i Carters förklaring av en svag version av EM, en aspekt som till stor del går att utläsa i utredningen. Tron på att förnybar energi ska lösa klimatproblemen återfinns på flera ställen i utredningen. Detta är inte förenligt med Kallis teori om nerväxt och vad han anser behövs för att skapa ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle. Han menar bland annat att förnybar teknik kommer att höja energi-och konsumtionsnivån under det kapitalistiska systemet.

Studien bidrar till det humanekologiska forskningsfältet genom att belysa Sveriges politiska syn på klimatproblematiken och hur dess lösningar formuleras. Den politiska visionen kan i genom analysen förstås bättre samtidigt som viktiga perspektiv och kritik mot den även tas upp.

Förslag på fortsatt forskning

Fortsatt forskning skulle kunna göras kring innebörden av integrering av CE inom Sveriges specifika kontext, och hur väl anpassad denna är till att lyckas inom i just ett svenskt sammanhang. Det vore även intressant att jämföra hur implementering av CE ser olika ut beroende på statens roll i olika länder. En jämförelse mellan länder med en stark statlig roll som opererar mer inom en mer socialistisk politisk ram, som Sri Lanka eller Vietnam, jämfört med länder med marknadsliberala ideologier som USA, Australien eller Nya Zeeland, skulle belysa ämnet utifrån ett relevant perspektiv.

Källförteckning

Braun, V. & Clarke, V. (2008). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 3 (2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Busch-Hansen, H., & Nielsen, P. (2023). Critical realism, climate crisis and (de)growth. *Journal of critical realism*. 22 (3), 347-363. <https://doi.org/10.1080/14767430.2023.2217050>

Carter, N. (2018). *The Politics of the Environment - Ideas, Activism, Policy*. 3 uppl., Cambridge University Press.

Ellen MacArthur Foundation a (u.å.). *What we do*.

<https://www.ellenmacarthurfoundation.org/about-us/what-we-do> [25-11-2]

Ellen MacArthur Foundation b (u.å.). *What is a circular economy?*.

<https://www.ellenmacarthurfoundation.org/topics/circular-economy-introduction/overview> [25-11-23]

Influence Watch (2023). *Ellen MacArthur Foundation*.

<https://www.influencewatch.org/non-profit/ellen-macarthur-foundation/> [21-12-202]

Ingemann, H. J. (2016) *Vetenskapsteori för samhällsvetare*. Gleerups.

Johansson, N. & Henriksson, M. (2020). Circular economy running in circles? A discourse analysis of shifts in ideas of circularity in Sweden environmental policy. *Sustainable production and consumption*. 23, 148-156.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352550920300464?via%3Dihub#bib0012>

Kallis, G. (2018). *Degrowth*. Agenda Publishing Limited.

Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, conservation and recycling*. 127, 221-232.

<https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005><https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>

Sherratt, A. (2013). Cradle to Cradle. *Encyclopedia of Corporate Social Responsibility*: 630-638. https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-3-642-28036-8_165

Sillanpää, M., & Ncibi, C. (2019). “Chapter One - Getting hold of the circular economy concept” i: Mika Sillanpää och Chaker Ncibi (red.). *The Circular Economy: Case Studies about the Transition from the Linear Economy*. Academic press. 1-35.

<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-815267-6.00001-3>

Skene, K.R. (2022). “The Circular Economy: A Critique of the Concept” i: Alvarez-Risco, A., Rosen, M.A., & Del-Aguila-Arcentales, S. (red.) *Towards a Circular Economy*. CSR,

Sustainability, Ethics & Governance. Springer, Cham. 99-116.

https://doi.org/10.1007/978-3-030-94293-9_5

SOU 2017:22. *Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi.*

Statens offentliga utredningar

Sustainability, Ethics & Governance. Springer, Cham. 99-116.

https://doi.org/10.1007/978-3-030-94293-9_5

Wiedmann, H. (2023). *Degrowth Critique of The Circular Economy.*

<https://acehub.org.au/news/degrowth-critiques-of-the-circular-economy> [Hämtad 04-12-23]